

การดำเนินโครงการนิวเคลียร์
และการเข้าเป็นภาคีสถิติสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1968
ของประเทศอิหร่าน ตลอดจนประสิทธิภาพของมาตรการภายใต้สนธิสัญญา

อิหร่านถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านนิวเคลียร์ แม้อิหร่านจะเข้าเป็นภาคีสถิติสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ในฐานะรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม แต่นานาชาติต่างหวั่นเกรงและวิตกกังวลว่าอิหร่านอาจลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อยู่ ทั้งนี้ความวิตกกังวลต่อเรื่องดังกล่าวได้เริ่มก่อตัวขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ.2002 ภายหลังจากที่แหล่งเสริมสมรรถนะยูเรเนียมลับใต้ดินที่นาตันซ์ (Natanz) และศูนย์ผลิตเชื้อเพลิงน้ำมันพลหนักที่อาร์ก (Arak) ถูกเปิดเผย โดยสถานที่ทั้ง 2 แห่งที่กล่าวมานี้ ถือเป็นศูนย์กลางสำคัญที่อาจถูกนำไปใช้ในการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของทั้งพลเรือนหรือของกองทัพได้¹ นอกจากนี้ในช่วงปี ค.ศ.2003 สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศยังได้มีการตรวจพบว่าข้อมูลในส่วนที่อิหร่านมีหน้าที่ต้องแจ้งต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศตามความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยนั้นมักมีความผิดพลาดและไม่ครบถ้วน ตลอดจนมีความล่าช้าในการจัดส่งข้อมูลดังกล่าวให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศตรวจสอบ โดยเฉพาะในกรณีของการนำเข้าแร่ยูเรเนียมที่ได้มีการตรวจพบว่าทางอิหร่านได้มีการนำเข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมาก แต่กลับมิได้ทำการแจ้งถึงการนำเข้าต่อทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ² ย่อมเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อสันนิษฐานของนานาชาติที่ว่า “ประเทศอิหร่านกำลังลักลอบผลิตอาวุธนิวเคลียร์”

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้นำมาสู่การศึกษาถึงการดำเนินโครงการนิวเคลียร์และการปฏิบัติตนในฐานะรัฐภาคีภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ของอิหร่านเพื่อพิจารณาถึงการกระทำของอิหร่านที่ผ่านมามีไปละเมิดต่อพันธกรณีใดบ้างของสนธิสัญญา และผลที่ตามมาจากการละเมิดพันธกรณีของอิหร่านนั้นเป็นเช่นไร ทั้งนี้การพิจารณาในเรื่องดังกล่าวนี้จะทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพของมาตรการภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ว่าสามารถแก้ไขปัญหาในกรณีของอิหร่านได้มากน้อยเพียงไรต่อไป

¹ The Nuclear Threat Initiative, “Current Challenges” in NPT Tutorial [Online]. Available from: http://www.nti.org/h_learnmore/npttutorial [2005, June 4].

² GOV/2003/40, para. 32.

3.1 การดำเนินการโครงการนิวเคลียร์ของประเทศอิหร่าน

การดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านนั้นเริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังในปี ค.ศ.1967 สมัยที่ กษัตริย์ชาห์ โมฮัมหมัด เรซา ปาห์ลาวี (Shah Mohammed Reza Pahlavi) ยังเป็นผู้นำประเทศ³ และปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดภายหลังการให้สัตยาบันสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ในปี ค.ศ.1970 ด้วยแผนการก่อสร้างโรงงานนิวเคลียร์ขึ้นภายในประเทศถึง 23 แห่ง ซึ่งการดำเนินการในครั้งนั้นของอิหร่านถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญในการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ที่ยิ่งใหญ่ในเวลาต่อมา โดยในการดำเนินกิจกรรมนิวเคลียร์ภายใต้แผนการดังกล่าว กษัตริย์ชาห์ โมฮัมหมัด เรซา ปาห์ลาวี ได้ทรงก่อตั้งองค์การปรมาณูแห่งประเทศอิหร่าน (The Atomic Energy Agency of Iran: AEOI) ขึ้นเพื่อควบคุมดูแลโครงการนิวเคลียร์ภายใต้แผนด้วยในปี ค.ศ. 1974⁴

โครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านในช่วงแรกนั้นได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาทางด้านเครื่องปฏิกรณ์ปรมาณูเพื่อการวิจัย (Research Reactor) สำหรับติดตั้งภายในศูนย์วิจัยนิวเคลียร์ที่กรุงเตหะราน และในขณะเดียวกันทางองค์การปรมาณูแห่งประเทศอิหร่าน (กระทำการในนามของประเทศอิหร่าน) ยังได้ทำการเจรจากับสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมันตะวันตก เกี่ยวกับการสร้างโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ และการสนับสนุนในระยะยาวทางด้านวัตถุดิบประเภทเชื้อเพลิงที่มีไซส์สำหรับใช้ในการผลิตอาวุธซึ่งถือเป็นเชื้อเพลิงที่ใช้เสริมสมรรถนะยูเรเนียมในระดับต่ำ (Long-Term Supplies of Non-Weapons-Grade Low-Enriched Uranium) ทั้งนี้ผลจากการ

³ British American Security Information Council and Oxford Research Group, "Addressing the Challenge of Iran," The Non-Proliferation Treaty Review Conference: Breakthrough or Bust in '05? (April 2005). [Online] Available from: <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/briefings/nptoverview.Pdf> [2006, January 23]

⁴ Daniel Poneman, Nuclear Power in the Developing World (London: George Allen and Unwin, 1982), Chapter 5, cited in Leonard S. Spector, and Jacqueline R. Smith, Nuclear Ambitions, 1st ed. (Colorado : Westview Press, 1990), p 204.

เจรจาเข้ามาซึ่งการขยายสัญญาทางด้านเชื้อเพลิงออกไปเป็นระยะเวลา 10 ปี กับสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และฝรั่งเศส ที่ได้ทำขึ้นในปี ค.ศ.1974, 1976 และ 1977 ตามลำดับ⁵

ในปี ค.ศ.1975 อิหร่านได้ร่วมลงทุนเป็นจำนวนร้อยละ 10 ในการสร้างโรงงานผลิตเชื้อเพลิงสำหรับเสริมสมรรถนะยูเรเนียมที่ตั้งอยู่ในประเทศฝรั่งเศสอันเป็นการร่วมลงทุนของกลุ่ม EURODIF (European Gaseous Diffusion Uranium Enrichment Consortium) ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศฝรั่งเศส เบลเยียม สเปน และอิตาลี⁶

จะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านในช่วงแรกนั้นเป็นช่วงที่กำลังศึกษาค้นคว้าเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์ โดยเป็นการรับความช่วยเหลือจากชาติตะวันตกทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการนำเข้าเตาปฏิกรณ์ปรมาณู หรือเชื้อเพลิงที่นำมาใช้ ทั้งนี้การดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านในช่วงดังกล่าวได้มีการแจ้งการนำเข้าทั้งกรณีเตาปฏิกรณ์ปรมาณู และเชื้อเพลิงต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ทั้งนี้เป็นไปตามความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยที่อิหร่านได้ทำไว้กับทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามยังมีบางฝ่ายกล่าวหาว่าอิหร่านได้ทำการลักลอบซื้อขายยูเรเนียมบริสุทธิ์ (Natural Uranium) หรือที่รู้จักกันในนามของเค้กเหลือง (Yellow Cake)⁷ กับสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ด้วยในขณะเดียวกัน โดยทั้ง 2 ประเทศได้มีการแอบลักลอบทำความตกลงกันอย่างลับๆ เกี่ยวกับการซื้อขายยูเรเนียมซึ่งมีมูลค่า

⁵ Leonard S. Spector, and Jacqueline R. Smith, Nuclear Ambitions, 1st ed. (Colorado: Westview Press, 1990), p. 204.

⁶ Poneman, Nuclear Power in the Developing World, p. 89, 92. cited in Spector, Nuclear Ambitions, p. 204

⁷ เค้กเหลืองหรือยูเรเนียมออกไซด์มีลักษณะเป็นผงสีเหลือง เป็นแร่ยูเรเนียมที่เป็นสารตั้งต้นของการผลิตเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ซึ่งมีสูตรทางเคมีคือ (U_3O_8) ในขั้นตอนการทำเหมืองแร่ยูเรเนียมจะผ่านกระบวนการชะละลายด้วยสารละลายกรดและจะถูกทำให้บริสุทธิ์และตกตะกอนเป็นผง ก่อนจะนำไปผลิตเป็นเชื้อเพลิงสำหรับโรงไฟฟ้าหรือสร้างระเบิดนิวเคลียร์ต้องเปลี่ยนให้อยู่ในรูปก๊าซเฮกซะฟลูออไรด์ (UF_6) แล้วนำไปเหวี่ยงเพิ่มความเข้มข้นให้กับยูเรเนียม-235 ซึ่งเป็นธาตุสำคัญที่ทำให้เกิดปฏิกิริยานิวเคลียร์

ถึง 700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวปรากฏอยู่ในเอกสารลับของกรมไปรษณีย์โทรเลขของสหรัฐในปี ค.ศ.1976⁸

ในปี ค.ศ. 1979 อิหร่านเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁹ อายาตุลเลาะห์ รูฮัลลาห์ โคไมนี (Ayatollah Ruhollah Khomeini) ได้ขึ้นเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้โครงการนิวเคลียร์ได้รับผลกระทบไปด้วยสรุปได้ดังนี้

- ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิวเคลียร์ของอิหร่านบางส่วนหลบหนีออกนอกประเทศไป
- สหรัฐอเมริกายุติสนับสนุนการเสริมสมรรถนะยูเรเนียมในระดับสูงแก่ประเทศอิหร่าน สืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ตัวประกันในปี ค.ศ.1979 (Iran Hostage Crisis) ซึ่งเป็นกรณีที่นักศึกษาชาวอิหร่านบุกยึดสถานทูตสหรัฐในประเทศอิหร่าน พร้อมกับจับกุมเจ้าหน้าที่การทูตไว้เป็นตัวประกัน¹⁰ จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก¹¹ โดยสหรัฐอเมริกาถึงขั้นยกเลิกความร่วมมือต่างๆ ที่ทำไว้กับอิหร่าน และในขณะเดียวกันอิหร่านเองก็ได้ยกเลิกความตกลงกับกลุ่ม EURODIF ใน

⁸ Spector, *Nuclear Ambitions*, 1: 205.

⁹ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากประมุขสูงสุดของรัฐที่เป็นกษัตริย์อย่างกษัตริย์ชาห์ โมฮัมเหม็ด เรซา ปาร์ลาวี เป็นสาธารณรัฐอิสลาม ซึ่งมีโครงสร้างทางการปกครองโดยมีประธานาธิบดีเป็นผู้บริหารประเทศ ภายใต้ประมุขสูงสุดของประเทศที่เป็นผู้นำสูงสุดทั้งทางฝ่ายศาสนาจักรและฝ่ายราชอาณาจักร เนื่องจากประมุขสูงสุดของรัฐมีอำนาจถอดถอนประธานาธิบดีได้ ด้วยการปกครองในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ประเทศอิหร่านเข้าสู่การปกครองแบบศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์อย่างเคร่งครัดมาจนถึงยุคปัจจุบัน

¹⁰ Kenneth M. Pollack, *The Persian Puzzle: the Conflict between Iran and America*, 2ed ed. (New York: Random House, 2005), p. 153.

¹¹ Ibid., p.172.

เวลาต่อมา¹² รวมไปถึงยกเลิกการเจรจาเกี่ยวกับประเทศฝรั่งเศสในเรื่องการติดตั้งเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่เมืองดาร์กฮูน (Darkhouin)¹³

- ประเทศเยอรมันตะวันตกกระทำการก่อสร้างโรงงานนิวเคลียร์ที่บัทเซอร์ในปี ค.ศ.1980¹⁴ ทั้งนี้โครงการได้ดำเนินแล้วเสร็จไปกว่าครึ่ง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้โครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านเกิดการชะงักงันช่วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากในยุคสมัยการปกครองโดยอยาตุลเลาะห์ รุฮ์ลลาห์ โคไมนีนั้นดำเนินนโยบายที่มีท่าทีต่อต้านชาติตะวันตก โดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐอเมริกา ผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้การสร้างโรงงานนิวเคลียร์ที่บัทเซอร์ล่าช้าออกไปด้วย อย่างไรก็ตามทางเยอรมันก็ได้มีการดำเนินการก่อสร้างต่อในปี ค.ศ.1982 และในปี ค.ศ.1984 อิหร่านได้เปิดศูนย์ค้นคว้าวิจัยทางด้านนิวเคลียร์ขึ้นที่เมืองอิสฟาฮาน (Isfahan) โดยได้รับการสนับสนุนจากสาธารณรัฐประชาชนจีน นอกจากนี้อิหร่านยังได้รับเอาเทคโนโลยีต่างๆ ทางด้านนิวเคลียร์โดยเฉพาะกรณีของการแปรรูปยูเรเนียมจากปากีสถานมาด้วยในขณะเดียวกัน

จากการศึกษาความร่วมมือที่ปรากฏภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแสดงให้เห็นว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อิหร่านได้หันไปให้ความสำคัญต่อการรับความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์กับประเทศอื่นๆ นอกเหนือไปจากสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศตะวันตก

¹² Ann Maclachlan, "Eurodif's Balance Sheet Threatened by Iranian Problem," Nuclear Fuel Vol. 16, No. 12 (June 1991): pp. 4-5, cited in Nuclear Threat Initiative, "Nuclear Chronology" (May 2006). [Online] Available from: http://www.nti.org/e_research/profiles/iran/1825_1826.html [2006, July 7]

¹³ Spector, Nuclear Ambitions, 1: 204.

¹⁴ Mark Hibbs, "German Officials Say Government May Not Let Bushehr Be Finished," Nucleonics Week (February 1991): pp. 15-16, cited in Nuclear Threat Initiative, "Nuclear Chronology."

ผลจากสงครามอิรัก - อิหร่าน (Iran - Iraq War) ในช่วงปี ค.ศ.1980 - 1988¹⁵ ได้ทำให้การก่อสร้างโรงงานนิวเคลียร์ของอิหร่านหยุดชะงักลงอีกครั้ง สืบเนื่องมาจากการที่อิรักได้โจมตีโรงงานนิวเคลียร์ที่เมืองบัสเซอร์ในปี ค.ศ.1985 ทำให้ทางเยอรมันตะวันตกระบุว่าจะยุติการก่อสร้างไว้ชั่วคราวจนกว่าสงครามระหว่างอิรัก - อิหร่านจะสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตามช่วงเวลาดังกล่าวอิหร่านได้มีการทำความตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือทางด้านนิวเคลียร์กับประเทศต่างๆ ที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

- ธันวาคม ค.ศ.1985 อิหร่านได้ทำความตกลงกับอาเจนตินาเกี่ยวกับการที่ทางอาเจนตินาตกลงให้การสนับสนุนอิหร่านทางการเสริมสมรรถนะยูเรเนียมในสัดส่วนร้อยละ 20¹⁶
- มกราคม ค.ศ.1987 อิหร่านได้ลงนามความตกลงกับปากีสถานว่าด้วยการส่งวิศวกรชาวอิหร่านไปรับการฝึกอบรมในปากีสถาน ทั้งนี้ผู้ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายปากีสถานคือ Abdul Qadir Khan¹⁷ บุคคลดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางด้านนิวเคลียร์ในระดับต้นๆ ของโลก¹⁸

ช่วงสงครามอิรัก - อิหร่าน ภายหลังจากที่โรงงานนิวเคลียร์ที่บัสเซอร์ถูกโจมตีโดยอิรักอยู่หลายครั้ง ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1987 อิหร่านได้เรียกร้องให้สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศจัดส่งผู้ตรวจสอบเข้ามาดูแลความปลอดภัยของโรงงานนิวเคลียร์ แต่ก็ได้รับการ

¹⁵ ดูเพิ่มเติมที่ Al J. Venter, Iran's Nuclear Option, 1st ed. (Philadelphia: Casemate, 2005), pp. 45- 66.

¹⁶ Richard Kessler, "Argentina to Enforce Curbs on Nuclear Trade with Iran," Nucleonics Week (March 1987): p. 12, cited in Nuclear Threat Initiative, "Nuclear Chronology."

¹⁷ Nuclear Threat Initiative, "Nuclear Chronology."

¹⁸ ดูเพิ่มเติมที่ Kenneth R. Timmerman, Countdown to Crisis: the Coming Nuclear Showdown with Iran, 1st ed. (New York: Crown Forum, 2005), pp. 38- 39.

ปฏิเสฐ¹⁹ จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1989 ผู้อำนวยการใหญ่สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ นายฮานส์ บลิคซ์ (Hans Blix) ในขณะนั้น ได้เข้าไปตรวจสอบความเสียหายของโรงงานนิวเคลียร์ที่บักเซอร์ ซึ่งภายหลังจากการเข้าไปตรวจสอบ ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศก็เรียกร้องให้มีการเพิ่มมาตรการความปลอดภัยในสถานที่ตั้งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลังงานนิวเคลียร์ให้เข้มงวดยิ่งขึ้น²⁰

หลังสิ้นสุดสงครามอิรัก - อิหร่าน การดำเนินโครงการนิวเคลียร์ภายในประเทศอิหร่านเริ่มมีความก้าวหน้าขึ้นเป็นอย่างมาก สืบเนื่องจากการที่ผู้นำสูงสุดของประเทศ อายาตุลเลาะห์ รูฮ์ลลาะห์ โคไมนี ได้สั่งลง ส่งผลให้นโยบายในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนไป โดยจะเห็นได้ว่าประเทศอิหร่านได้มีการปรับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและกลุ่มประเทศตะวันตกมากขึ้น และจากการที่นายฮานส์บลิคซ์ ผู้อำนวยการใหญ่สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าพบกับนายฮุซเซน มุซาวิ (Husayn Musavi) นายกรัฐมนตรีของอิหร่านในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1989 พร้อมกับเสนอความช่วยเหลือต่ออิหร่านในการติดตั้งเตาปฏิกรณ์ปรมาณูเพื่อใช้ประโยชน์ในทางสันติ ซึ่งทางอิหร่านเองก็เห็นว่าประเทศตนได้ดำเนินการก่อสร้างเตาปฏิกรณ์ปรมาณูเพื่อใช้ในการสันติเท่านั้นโดยอาศัยความช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ ซึ่งในขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอิหร่านก็เริ่มรับความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์จากรัสเซียมากขึ้นด้วย

ในปี ค.ศ.1990 จีนได้ลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือระยะยาวทางด้านนิวเคลียร์กับอิหร่าน โดยทางจีนได้ช่วยเหลือทางด้านการศึกษาบุคลากรและจัดหาเตาปฏิกรณ์บางส่วนให้แก่ทางอิหร่าน และในปีเดียวกันนี้เองอดีตสหภาพโซเวียตก็ได้มีการเจรจากับอิหร่านถึงการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่บักเซอร์ให้เสร็จสมบูรณ์และในปี ค.ศ.1992 รัสเซียได้เห็นชอบที่จะทำการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ดังกล่าว²¹ แต่ได้มีการแถลงอย่างเป็นทางการในเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 อย่างไรก็ตามการดำเนินการก่อสร้างเตาปฏิกรณ์ดังกล่าวก็พบกับอุปสรรคต่างๆ มากมายไม่ว่าจะในเรื่องของชิ้นส่วนและอุปกรณ์ที่ติดตั้งไว้ดั้งเดิมไม่เหมาะสมกับเทคโนโลยีที่ทางรัสเซียนำมา

¹⁹ Ibid.

²⁰ Nuclear Threat Initiative, "Nuclear Chronology."

²¹ Jerome R. Corsi, *Atomic Iran: How the Terrorist Regime Bought the Bomb and American Politicians*, 1st ed. (Tennessee : Cumberland House Publishing, 2005), pp. 34-36.

ติดตั้งซึ่งเป็นปัญหาทางด้านเทคนิค หรือความพยายามที่จะขัดขวางโครงการดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุด เนื่องจากทางสหรัฐอเมริกาเกรงว่าเทคโนโลยีที่ทางรัสเซียนำไปติดตั้งให้กับอิหร่านนั้นอาจถูกนำไปใช้พัฒนาเป็นอาวุธนิวเคลียร์ได้²² ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้พยายามขัดขวางทั้งจากการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจกับอิหร่านโดยตรง หรือการกดดันทางฝ่ายของรัสเซีย ตลอดจนยับยั้งการทำความตกลงระหว่างอิหร่านกับประเทศต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิวเคลียร์ อย่างไรก็ตามการก่อสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่บัสเซอร์โดยรัสเซียก็ยังคงดำเนินต่อไปท่ามกลางความไม่เห็นด้วยของบรรดาชาติมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ถึงความพยายามของอิหร่านในการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ภายในประเทศนับตั้งแต่ในระยะแรกเริ่มคือในช่วงสมัยกษัตริย์ชาห์ โมฮัมหมัด เรซา ปาห์ลาวี (ค.ศ.1967 - 1979), ช่วงสมัยฮยาตุลละาะห์ รูฮัลลาห์ โคไมนี ปกครอง (ค.ศ.1979 - 1989) อันเป็นช่วงเวลาที่การพัฒนานิวเคลียร์เป็นไปอย่างช้าๆ ซึ่งเป็นผลจากนโยบายของผู้นำประเทศและสงครามระหว่างอิรัก-อิหร่าน, และช่วงหลังสงคราม (ค.ศ.1989 เป็นต้นไป) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่โครงการนิวเคลียร์ภายในประเทศอิหร่านนั้นมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

3.1.1 โครงการนิวเคลียร์ของประเทศอิหร่านในปัจจุบัน

ปัจจุบันโครงการนิวเคลียร์ที่สำคัญของอิหร่านได้มีการดำเนินการอยู่ทั้งสิ้น 5 แห่ง คือที่กรุงเตหะราน (Tehran), บัสเซอร์ (Bushehr), อีสฟาฮาน (Esfahan or Isfahan), นาทันซ์ (Natanz or Kashan), และอะรัก (Arak)

ในส่วนของโครงการนิวเคลียร์ที่บัสเซอร์นั้น เป็นโครงการที่อิหร่านใช้เวลาในการก่อสร้างนานที่สุด และปัจจุบันก็ยังคงอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง ทั้งนี้โรงไฟฟ้าที่บัสเซอร์เป็นโรงไฟฟ้าที่ใช้เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์แบบน้ำมวลเบาซึ่งหากแล้วเสร็จจะสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถึง 1,000 เมกะวัตต์ นอกจากนี้ยังมีแผนที่จะขยายการผลิตกระแสไฟฟ้าให้ถึง 6,000 เมกะวัตต์ในอนาคต โดยอิหร่านสนใจที่จะให้ทางรัสเซียสร้างเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์แบบเดียวกันกับตัวแรกในส่วนของการเชื้อเพลิงที่ใช้สำหรับเครื่องปฏิกรณ์นั้นอิหร่านได้มีการทำสัญญากับรัสเซีย โดยเนื้อหา

²² Ibid.

ในสัญญาฉบับนั้นระบุว่ารัสเซียจะเป็นฝ่ายจัดหาเชื้อเพลิงให้ตลอดอายุการใช้งานของเครื่องปฏิกรณ์ดังกล่าว และจะเป็นฝ่ายนำเชื้อเพลิงที่ใช้แล้วกลับประเทศเพื่อเก็บรักษาไว้หรือนำไปผ่านกระบวนการผลิตเป็นเชื้อเพลิงใหม่²³

ทางด้านโครงการที่เกี่ยวกับการทดลอง อิหร่านมีเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อการวิจัยขนาดเล็กจำนวน 4 เครื่อง ประจำอยู่ที่อิสฟาฮาน 3 เครื่อง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากจีน โดยเป็นเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ต่ำกว่าวิกฤต (Sub-Critical Reactor) จำนวน 2 เครื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ฝึกนักฟิสิกส์และช่างผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิวเคลียร์ และเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อการวิจัยขนาด 30 กิโลวัตต์ เพื่อใช้ในการค้นคว้าวิจัย ส่วนเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เครื่องที่สี่นั้น เป็นเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์แบบอุณหภูมิความร้อนขนาด 5 เมกะวัตต์ (5 Megawatt-Thermal Reactor)²⁴ เพื่อใช้ในการค้นคว้าวิจัย ซึ่งเป็นเครื่องที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1967²⁵

ในการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่าน มีการดำเนินการอยู่ 2 แห่งที่ถูกต้องสงสัยว่าอาจมีการลักลอบดำเนินโครงการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ โดยแห่งแรกนั้นคือที่อะรัก ซึ่งกำลังมีการก่อสร้างโรงงานผลิตน้ำมวลหนัก (Heavy Water Production Plant) ขึ้น ส่วนแห่งที่สองนั้นอยู่ที่นาตันซ์ เป็นโรงงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหมุนเหวี่ยงแก๊ส (Gas Centrifuge Plant)²⁶

²³ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, "อิหร่านวางแผนทำนิวเคลียร์แบบครบวงจร." [Online] Available from: <http://www.egat.co.th/me/nuc/nucnews/suthipong/NOWNEWS/nw19-iranplan.html>. [2006, July 27]

²⁴ เครื่องปฏิกรณ์ที่แปลงพลังงานความร้อนไปเป็นพลังงานรูปอื่น เช่น พลังงานกลได้มากน้อยเพียงใด

²⁵ Frank Barnaby, "Iran's Nuclear Activities" (November 2005). [Online] Available from: <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/briefings/IranNuclearUpdate.pdf>. [2006, January 23]

²⁶ เป็นกระบวนการเสริมสมรรถนะยูเรเนียมรูปแบบหนึ่ง (ดูเพิ่มเติมที่ สมาคมนิวเคลียร์แห่งประเทศไทย, การเสริมสมรรถนะยูเรเนียม. [Online] Available from: <http://www.nst.or.th/article/article494/article49403.html>)

ประกอบไปด้วย โรงทดลองการเสริมสมรรถนะเชื้อเพลิง (Pilot Fuel Enrichment Plant) และ โรงงานเสริมสมรรถนะเชื้อเพลิงขนาดใหญ่สำหรับใช้ในเชิงพาณิชย์ (Fuel Enrichment Plant)^{27,28}

ส่วนการแปรรูปยูเรเนียม (Uranium Conversion Facility) อิหร่านได้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวที่อิสฟาฮาน โดยเป็นการเปลี่ยนเค้กเหลือง (Yellow Cake)²⁹ ให้เป็นยูเรเนียมเฮกซะฟลูไรด์ (UF₆) ซึ่งอยู่ในรูปของแก๊ส เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการเสริมสมรรถนะต่อไป ทั้งนี้อิหร่านได้มีโรงงานเสริมสมรรถนะยูเรเนียมอยู่แล้วซึ่งตั้งอยู่ที่นาตันซ์ โดยอิหร่านได้มีการเสริมสมรรถนะด้วยวิธีการหมุนเหวี่ยงแก๊สที่โรงทดลองการเสริมสมรรถนะเชื้อเพลิงเป็นครั้งแรกในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2003³⁰

นอกจากนี้ประเทศอิหร่านยังมีแหล่งแร่ยูเรเนียมเป็นของตนเองด้วยที่ซกฮาน (Saghand) ซึ่งเป็นเหมืองที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองยัซด์ (Yazd) โดยมีการประมาณการว่ามีแร่ยูเรเนียมอยู่ถึงประมาณ 3,000 - 5,000 ตัน กระจายอยู่ทั่วบริเวณกว่า 130 ตารางกิโลเมตร^{31,32}

การดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านนั้นนอกเหนือจากการนำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าแล้ว ยังได้มีการนำไปใช้ทางด้านการเกษตรและทางการแพทย์อีกด้วย โดยมีศูนย์วิจัยพลังงานนิวเคลียร์บอนาบ (The Bonab Atomic Energy Research Centre) คอยควบคุมดูแลการนำพลังงานและเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ไปใช้ทางด้าน

²⁷ Frank Barnaby, "Iran's Nuclear Activities."

²⁸ Michael Donovan, "Iran's Bomb: A Crisis Deferred?" *Fletcher Forum of World Affairs* (Summer 2005). [Online] Available from: <http://international.westlaw.com> [2006, April 4]

²⁹ ยูเรเนียมออกไซด์ (U₃O₈)

³⁰ Frank Barnaby, "Iran's Nuclear Activities."

³¹ Ibid.

³² The Nuclear Threat Initiative, "Saghand" in *Nuclear Facilities*. [Online] Available from: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/3119_3182.html [2006, July 7]

เกษตรกรรม³³, และนอกจากนี้ยังมีศูนย์ค้นคว้าวิจัยทางด้านเกษตรกรรมและด้านการแพทย์ตั้งอยู่ที่คาราจ (Karaj)³⁴

แผนที่ตั้งโครงการนิวเคลียร์ทั้ง 5 แห่ง³⁵

³³ The Nuclear Threat Initiative, "Bonab Energy Research" in Nuclear Facilities. [Online] Available from: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/3119_3182.html [2006, July 7]

³⁴ The Nuclear Threat Initiative, "Research Reactors, Critical and Sub-Critical Assemblies" in Nuclear Facilities. [Online] Available from: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/3119_3202.html [2006, July 7]

³⁵ Corsi, Atomic Iran: How the Terrorist Regime Bought the Bomb and American Politicians, 1: 35.

ตารางแสดงที่ตั้งกิจกรรมนิวเคลียร์ที่อยู่ภายใต้มาตรการพิทักษ์ความปลอดภัย³⁶

สถานที่ตั้ง (เมือง)	อุปกรณ์/กิจกรรม ที่ ปรากฏอยู่เดิม (กันยายน 2002)	อุปกรณ์/กิจกรรมที่ ปรากฏเพิ่มขึ้น (มิถุนายน 2003)
กรุงเตหะราน	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ เพื่อการวิจัย (เตหะราน)	
	อุปกรณ์ผลิตสารกัมมัน - ตรังสีจำพวกโมลิบดีนัม , ไอโอดีน และซีซัน	
		ห้องปฏิบัติการเอนก - ประสงค์ (จาป อิบ เฮยัน)
บัชเชอร์	โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ (บัช - เชอร์)	
อิสฟาฮาน	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ แบบต้นกำเนิดนิวตรอน ขนาดเล็ก	
	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ต่ำกว่าวิกฤตแบบน้ำมวล เบา	
	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ แบบน้ำมวลหนัก	
	ห้องปฏิบัติการทางด้าน การผลิตแท่งเชื้อเพลิง นิวเคลียร์	
	ห้องปฏิบัติการทางเคมี เกี่ยวกับแร่ยูเรเนียม	

³⁶GOV/2003/40, Iran's Nuclear Program: A Collection of Document (19 June 2003). [Online]
Available from: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/report/2005/cm6443.pdf> [2005, June 24]

สถานที่ตั้ง (เมือง)	อุปกรณ์/กิจกรรม ที่ปรากฏอยู่เดิม (กันยายน 2002)	อุปกรณ์/กิจกรรมที่ ปรากฏเพิ่มขึ้น (มิถุนายน 2003)
	อุปกรณ์เกี่ยวกับการแปร รูปยูเรเนียม	
	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ต่ำกว่าวิกฤตแบบแกร - ไฟต์ (ปลดระวางแล้ว)	
		โรงงานผลิตเชื้อเพลิง
นาตันซ์		โรงทดลองการเสริม สมรรถนะเชื้อเพลิง
		โรงงานเสริมสมรรถนะ เชื้อเพลิง
อะรัก	เครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ เพื่อการวิจัยของอิหร่าน (IR-40)	

3.1.2 ความเป็นไปได้ของประเทศอิหร่านต่อการพัฒนาเทคโนโลยีทางการ สร้างอาวุธนิวเคลียร์

หากพิจารณาถึงศักยภาพของอิหร่านต่อการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ แม้ขณะนี้จะยังไม่แสดงออกมาอย่างเด่นชัด แต่จากพฤติกรรมที่ปรากฏได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่จะมีการดำเนินในเรื่องดังกล่าว ด้วยศักยภาพทางนิวเคลียร์ของอิหร่านในปัจจุบัน สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ได้โดยการสนับสนุนเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์ทั้งจากจีน และรัสเซีย รวมไปถึงการนำเข้าอาวุธและวัตถุดิบนิวเคลียร์ที่ผิดกฎหมายจากภายนอกประเทศ โดยมีการคาดคะเนกัน

ว่าประเทศอิหร่านจะสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้ แต่มิได้มีการระบุถึงระยะเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้ปรากฏตามรายงานของกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ³⁷

จากการศึกษาความเป็นมาโครงการนิวเคลียร์ และพฤติกรรมของอิหร่านตลอดจนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สามารถประเมินความเป็นไปได้ต่อการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านอาวุธนิวเคลียร์ได้ตามหัวข้อดังนี้

(1) ประสบการณ์ในเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ที่มีมานาน

เทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์ที่อิหร่านสั่งสมมาไม่ต่ำกว่า 50 ปี ซึ่งเริ่มต้นขึ้นจากการที่อิหร่านทำการซื้ออุปกรณ์ค้นคว้าวิจัยจากสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1959 และทางสหรัฐอเมริกาเองก็ได้ให้การสนับสนุนด้านเครื่องปฏิกรณ์ปรมาณูเพื่อการวิจัยที่ใช้ในกรุงเตหะราน รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีจากสหรัฐอเมริกาตลอดช่วงระยะเวลาที่กษัตริย์ชาห์เป็นผู้ปกครองประเทศ³⁸ นอกจากนั้นประเทศอิหร่านยังได้มีการส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิวเคลียร์ของอิหร่านไปอบรมและฝึกฝนทักษะทางด้านนิวเคลียร์ยังสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และอินเดีย ด้วยในขณะเดียวกัน

แม้ในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและอิหร่านสิ้นสุดลงหรือในช่วงที่เกิดสงครามระหว่างอิรัก-อิหร่าน อันส่งผลกระทบต่อการระงับการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่บัสเซอร์ก็ตาม อิหร่านก็ยังคงเดินหน้าโครงการนิวเคลียร์ต่อไปโดยหันไปศึกษาและรับ

³⁷ Joseph Cirincione, Jon Wolfsthal, and Miriam Rajkumar, "Iran" in Deadly Arsenals: Tracking Weapons of Mass Destruction, (Washington, DC: Brookings Institution, 2002), p. 257.

³⁸ สมัยกษัตริย์ชาห์นั้นถือนโยบายนิยมตะวันตก โดยมีความสัมพันธ์สนิทสนมกับสหรัฐอเมริกาเป็นพิเศษ จนกระทั่งอโยโตลา โคไมนี ได้ทำการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบปกครองจากระบบกษัตริย์ไปเป็นระบบสาธารณรัฐอิสลาม ซึ่งการนำเนินนโยบายทางการต่างประเทศของโคไมนีนั้นแทบจะตรงข้ามกับของกษัตริย์ชาห์ ทั้งนี้จุดแตกหักระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิหร่านนั้นเกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์จับเจ้าหน้าที่ของสถานทูตสหรัฐอเมริกาเป็นตัวประกันเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1979 โดยนักศึกษา (ดูเพิ่มเติมที่ จรัญ มะลูลีม, อิหร่าน : จากชาห์ถึงโคมายนี, มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 19 เล่มที่ 985 (6 กรกฎาคม 2542), หน้า 31-32 และ ชูเกียรติพนัสพรประสิทธิ์, มหาอำนาจกับภูมิภาคตะวันออกกลาง, สราญรมย์ 48 ปีที่ 62 (กุมภาพันธ์ 2548), หน้า 192-193.

เอาเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์กับปากีสถาน และจีนแทน ซึ่งจะเห็นได้ว่าปากีสถานนั้นถือเป็นประเทศที่มีเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์ในระดับต้นๆ ของโลก โดยเฉพาะ Abdul Qadir Khan ซึ่งถือเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิวเคลียร์ในระดับโลก นอกจากนี้อิหร่านยังได้เรียนรู้และรับเอาเทคโนโลยีต่างๆ ทางด้านนิวเคลียร์จากทางรัสเซียไปด้วยในขณะเดียวกันจากการที่รัสเซียได้เข้ามาดำเนินโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่บาชเซอร์แทนเยอร์มันที่ถอนตัวออกไป

(2) พฤติกรรมของประเทศอิหร่าน

การที่อิหร่านอ้างว่าโครงการนิวเคลียร์ของตนมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันตินั้น ก็ควรเปิดโอกาสให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าไปตรวจสอบในประเทศตามพันธกรณีที่อิหร่านมีภายใต้การเป็นภาคีของสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ปัญหาวิกฤตนิวเคลียร์อิหร่านนั้นเป็นปัญหาที่เริ่มต้นจากแถลงการณ์ของ The National Council of Resistance of Iran หรือ NCR ในปี ค.ศ.2002 เกี่ยวกับกิจกรรมนิวเคลียร์ที่อิหร่านลักลอบดำเนินการอยู่โดยไม่ได้มีการแจ้งไว้ต่อทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ทั้งนี้กิจกรรมที่ลักลอบดำเนินการอยู่นั้นตั้งอยู่ที่นาตันซ์ (Natanz) และที่อะรัก (Arak) จากรายงานที่ถูกเปิดเผยดังกล่าวส่งผลให้ทางอิหร่านถูกบังคับให้รายงานข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการผลิตเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ และอนุญาตให้มีการเข้าไปตรวจสอบ³⁹

จากการเข้าไปตรวจสอบของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศปรากฏตามเอกสารเกี่ยวกับการบังคับใช้ความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยในสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน (6 มิถุนายน 2003)⁴⁰ พบว่าอิหร่านไม่สามารถปฏิบัติตามความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยเกี่ยวกับการรายงานถึงวัตถุนิวเคลียร์, วัตถุที่เกิดขึ้นจากการแปรสภาพ และการใช้วัตถุเหล่านั้น ตลอดจนการรายงานถึงสถานที่ที่ผลิตและเก็บวัตถุดังกล่าว โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

³⁹ Sharon Squassoni, *Iran's Nuclear Program: Recent Developments*, CRS Report for Congress (August 15, 2003). [Online] Available from: http://www.carnegieendowment.org/pdf/npp/crsiran_nuclear3_04_04.pdf [2005, September 7]

⁴⁰ GOV/2003/40.

- ไม่แจ้งการนำเข้ายูเรเนียมธรรมชาติในปี ค.ศ.1991 และการเคลื่อนย้ายวัตถุเหล่านั้นในภายหลังสำหรับนำไปใช้ในกระบวนการอื่นต่อไป
- ไม่แจ้งถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการและการใช้ยูเรเนียมธรรมชาติที่นำเข้าซึ่งหมายถึงผลิตภัณฑ์และวัตถุนิวเคลียร์ที่เสียหาย อันได้มีการนำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต, ผลิตภัณฑ์และการเคลื่อนย้ายซึ่งของเสียที่ได้จากการผลิต
- ไม่แจ้งถึงแหล่งที่วัตถุนิวเคลียร์(ซึ่งหมายรวมถึงของเสียที่ได้มาจากการผ่านกระบวนการต่างๆ) ถูกเก็บรักษา และถูกนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ
- ไม่แจ้งข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับแบบของเครื่องผลิตกัมมันตรังสีจำพวกโมลิบดีนัม, ไอโอดีน และซีซอน และแบบของเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อการวิจัย (เตหะราน)
- ไม่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บของเสียที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ที่อิสฟาฮาน (Esfahan) และอะนาร์ก (Anarak)

ทั้งนี้ตามรายงานยังได้มีการระบุว่าแม้ภายหลังอิหร่านได้มีการแจ้งข้อมูลมาให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศแล้ว เมื่อพิจารณาถึงปริมาณวัตถุนิวเคลียร์ที่แม้จะมีปริมาณไม่มาก ประกอบกับการที่วัตถุเหล่านั้นหากจะนำไปประกอบเป็นระเบิดนิวเคลียร์ยังต้องมีการผ่านกระบวนการอีกหลายขั้นตอนก็ตาม แต่ด้วยการละเมิดพันธกรณีของอิหร่านในหลายๆ ข้อตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา จึงเป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวล และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมนิวเคลียร์ของอิหร่านต่อไป รวมไปถึงการเรียกร้องให้อิหร่านรีบให้สัตยาบันพิธีสารเพิ่มเติมความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยที่ได้มีการลงนามไว้แล้วเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 2003 เนื่องจากความสามารถขององค์กรในปัจจุบันที่มีอยู่อย่างจำกัดทำให้ไม่สามารถเข้าตรวจสอบกิจกรรมที่มีได้มีการแจ้งไว้ต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศได้

ข้อสังเกตในพฤติกรรมของอิหร่านอีกประการก็คือความจำเป็นในการสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ขึ้นภายในประเทศ เมื่อพิจารณาถึงทรัพยากรภายในอิหร่านที่อุดมไปด้วยน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแล้ว อิหร่านนับเป็นประเทศที่มีปริมาณการสำรองน้ำมันดิบมากเป็นอันดับที่ 2 ของโลกรองจากซาอุดีอาระเบียหรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ของปริมาณน้ำมันสำรองทั้งหมดของโลก และมีปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติมากเป็นอันดับที่ 2 ของโลกรองจากรัสเซีย⁴¹ ซึ่งในการผลิตพลังงานไฟฟ้าพิจารณาในช่วงปี ค.ศ. 2006 อิหร่านมีกำลังผลิตไฟฟ้า 31 กิกกะวัตต์ (GW) และเป็นการผลิตโดยใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงถึง 3 ใน 4 ส่วนที่เหลือเป็นการใช้พลังน้ำ และน้ำมัน⁴² ดังนั้นอิหร่านจึงไม่น่ามีความต้องการพลังงานนิวเคลียร์มากเท่าไรนัก แม้ทางอิหร่านอ้างว่ามีแผนการที่จะส่งออกพลังงานไฟฟ้าไปยังต่างประเทศก็ตาม

(3) ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมในภูมิภาค

ภายหลังการเข้ามาของสหรัฐอเมริกาเพื่อแก้ไขปัญหาในภูมิภาคตะวันออกกลางไม่ว่าในกรณีสงครามอ่าวเปอร์เซีย (1990)⁴³, กรณีอัฟกานิสถาน⁴⁴ หรือในกรณีอิรัก⁴⁵ ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาคตะวันออกกลาง เนื่องจากประเทศต่างๆ ใน

⁴¹ กระทรวงพลังงาน, อิหร่าน : ข้อมูลสำคัญด้านพลังงาน (11 กรกฎาคม 2549). [Online] แหล่งที่มา: http://www.energy.go.th/th/map_iran.htm [2006, October 7]

⁴² เรื่องเดียวกัน.

⁴³ เป็นกรณีที่อิรักได้บุกยึดครองคูเวตเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533 จนทำให้เกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งกองกำลังของสหรัฐอเมริกา และฝ่ายพันธมิตรได้ร่วมกันขับไล่กองกำลังอิรักออกจากคูเวตเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 [Online] Available from: <http://www.mfa.go.th/web/2386.php?id=355>

⁴⁴ เป็นกรณีที่สหรัฐอเมริกาบุกเข้าโจมตีอัฟกานิสถานภายหลังเหตุการณ์วินาศกรรมในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 เพื่อกวาดล้างรัฐบาลตาลีบันที่เป็นฝ่ายสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายอัลเคด้า [Christine Gray, *International Law and the Use of Force*, 2nd ed. (New York : Oxford University, 2004), p. 262.]

⁴⁵ เป็นกรณีที่สหรัฐอเมริกา โดยการสนับสนุนจากสหราชอาณาจักร, ออสเตรเลีย, และสเปน อ้างความชอบธรรมเข้าไปโจมตีอิรักภายใต้แผนปฏิบัติการเสรีภาพชาวอิรัก (Operation Iraqi Freedom) เพื่อปลดปล่อยชาวอิรักจากการครองอำนาจแบบเผด็จการภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน -

ภูมิภาคนี้ล้วนแต่กังวลต่อบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่นับวันยิ่งจะเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาค ตะวันออกกลางมากขึ้น ส่งผลให้แต่ละประเทศต่างแสวงหาหนทางที่จะสร้างเสริมความมั่นคง ให้กับประเทศของตน ซึ่งอิหร่านก็ถือเป็นหนึ่งในนั้น จากประสบการณ์ของอิหร่านที่ผ่านมาใน สงครามอิรัก-อิหร่าน ตลอดจนการเข้ามาของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคตะวันออกกลาง ย่อมทำให้ อิหร่านต้องเร่งหาหลักประกันความมั่นคงให้แก่ประเทศตน ดังนั้นการมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ใน ครอบครองก็อาจเป็นหนทางหนึ่งเพื่อใช้ป้องกันประเทศของได้

(4) ทำหน้าที่ของประมุขสูงสุดของรัฐ และประธานาธิบดีของอิหร่าน

การศึกษาถึงหน้าที่ของประมุขสูงสุดของรัฐ และประธานาธิบดีของอิหร่าน นั้น ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจถึงแนวความคิดของอิหร่านที่มีต่ออาวุธ นิวเคลียร์มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้จากคำกล่าวของ Ayatollah Seyyed Ali Khamenei ประมุขสูงสุด ของอิหร่านที่มีถึงคณะกรรมการสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA Board of Governors) เมื่อครั้งการประชุมเร่งด่วนของคณะกรรมการฯ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2005 ได้มี การระบุอย่างชัดเจนถึงการผลิต การมีไว้ครอบครอง และการใช้อาวุธนิวเคลียร์นั้น เป็นสิ่งต้องห้าม ตามศาสนาอิสลาม พร้อมทั้งย้ำว่าอิหร่านมิได้แสวงหาซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ตามที่ได้มีการกล่าวหาแต่ อย่างใด⁴⁶

คำกล่าวข้างต้นเมื่อนำพิจารณาแล้วจึงอาจสรุปได้ว่า อิหร่านไม่สามารถ ดำเนินการผลิต ครอบครอง หรือใช้อาวุธนิวเคลียร์ได้ เนื่องจากการกระทำในลักษณะดังกล่าวถือ เป็นการกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอันถือเป็นศาสนาประจำชาติของอิหร่าน

อย่างไรก็ตามเป้าหมายของสหรัฐนั้นแท้จริงแล้วต้องการที่จะเข้าไปตรวจสอบเรื่องอาวุธทำลายล้างสูง (Weapon of Mass Destruction: WMD) แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่พบอาวุธเหล่านี้ดังกล่าวในอิรักเลย (Gray, *International Law and the Use of Force*, 2: 270 – 279.)

⁴⁶ Iran's Statement at IAEA Emergency Meeting (August 10, 2005). [Online] Available from: <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/nuke/mehr080905.html> [2007, April 18]

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาถึงคำกล่าวของประธานาธิบดีมาห์มูด อาห์มาดีเนจาต ที่ผ่านๆ แม้จะได้มีการยืนยันว่าอิหร่านมิได้ลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์พร้อมทั้งระบุว่ากิจกรรมนิวเคลียร์ภายในรัฐตนนั้นเป็นไปในทางสันติอันเป็นสิทธิที่ไม่อาจถูกละเมิดได้ภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ แต่หากย้อนกลับไปพิจารณาถึงคำกล่าวสุนทรพจน์ของประธานาธิบดีอาห์มาดีเนจาตในระหว่างการประชุมสมัชชาใหญ่ของสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ.2005 นั้นจะพบว่ามีความแข็งแกร่งมาก เพราะนอกจากจะได้มีการกล่าวพาดพิงชาติมหาอำนาจบางประเทศที่กำลังกระทำการที่มีลักษณะเป็นการแบ่งแยกทางนิวเคลียร์ (Apartheid Regime) แล้ว ก็ยังได้ระบุว่าอิหร่านก็พร้อมจะแสวงหานิวเคลียร์ทั้งหมดเอาไว้เช่นกัน แม้ว่าในความเป็นจริงอิหร่านเพียงต้องการมีนิวเคลียร์เอาไว้เป็นเชื้อเพลิงผลิตพลังงาน แต่หากอิหร่านถูกดำเนินการใดๆ อันมีลักษณะเป็นภัยคุกคามต่อประเทศแล้ว อิหร่านก็จำเป็นต้องหันเข้าหาอาวุธนิวเคลียร์^{47,48}

หากพิจารณาถึงสุนทรพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้ปัจจุบันจะยังไม่สามารถระบุได้ว่าอิหร่านกำลังพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์หรือไม่ แต่หากอิหร่านได้รับการกดดันหรือบีบบังคับจากประชาคมโลก อิหร่านก็พร้อมที่จะตัดสินใจในการดำเนินโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์

จากการพิจารณาคำกล่าวของบุคคลทั้งสองในข้างต้น แม้จะมีลักษณะเป็นการปฏิเสธการมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง แต่ก็เป็นการกล่าวในลักษณะที่คลุมเครือเนื่องจากทางอิหร่านเองก็ได้ปฏิเสธลงไปอย่างชัดเจน เพียงแต่กล่าวไว้ว่าการมีไว้ในครอบครองเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักของศาสนา หรือจะเป็นในกรณีที่อาจพิจารณาที่จะพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์หากถูกกดดันจากภายนอก ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าประเด็นการมีอยู่ซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ของอิหร่านหรือไม่นั้นได้ถูกนำไปเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการต่อลงทางการเมืองของประชาคมโลกในปัจจุบัน

⁴⁷ Statement address by H.E.Dr.Mahmood Ahmadinejad, President of the Islamic Republic of Iran before the Sixtieth Session of the United Nations General Assembly New York – 17 September 2005. [Online] <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/nuke/mehr080905.html> [2007, April 18]

⁴⁸ "อิหร่านก้าวเดินหน้าโครงการนิวเคลียร์-พร้อมเผชิญปัญหา", ไทยรัฐ (19 กันยายน 2548): 2.

การประเมินความเป็นไปได้จากปัจจัยทั้งสี่ประการที่กล่าวไปข้างต้น แม้อิหร่านจะละเมิดพันธกรณีตามสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์และความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยอยู่หลายครั้ง หรือมีความจำเป็นในการธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศตน ตลอดจนพิจารณาถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ของอิหร่านที่ค่อนข้างทันสมัยครบวงจร ซึ่งมีศักยภาพที่สามารถจะผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้ รวมไปถึงท่าทีของประธานาธิบดีอิหร่านที่แข็งกร้าวและพร้อมแสวงหาอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองหากได้รับภัยคุกคาม แต่หากพิจารณาจากคำกล่าวของประมุขสูงสุดของอิหร่านที่ได้ระบุว่า การครอบครองซึ่งอาวุธนิวเคลียร์นั้นขัดต่อหลักของศาสนาอิสลาม ประกอบกับการพิจารณารายงานของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ซึ่งจะพบว่าจนถึงปัจจุบันทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเองก็ยังไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าอิหร่านแอบลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อยู่เพราะทางอิหร่านไม่ได้ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ประกอบกับมาตรการที่มีอยู่ไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการตรวจสอบแล้ว (เป็นเรื่องที่จะได้มีการพิจารณาในบทที่ 4 ต่อไป) ดังนั้นตรวบใดที่ยังไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าอิหร่านแอบลักลอบผลิตอาวุธนิวเคลียร์ จึงต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าอิหร่านเป็นผู้บริสุทธิ์ อย่างไรก็ตามในส่วนของกระทำของอิหร่านที่มีการละเมิดพันธกรณีสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์และความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยนั้นเป็นอีกเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อหาบทลงโทษและบังคับให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณี ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ต้องมีการนำมาตราการอื่นๆ ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศมาพิจารณาประกอบต่อไป

3.2 ประเทศอิหร่านภายใต้การเข้าเป็นภาคีสนธิสัญญา

ในการเป็นภาคีสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อิหร่านจำเป็นต้องปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้สนธิสัญญาอย่างเคร่งครัด ดังนั้นในการพิจารณาถึงปัญหานิวเคลียร์อิหร่านจึงไม่อาจละเลยที่จะต้องศึกษาความเป็นมาของอิหร่านนับตั้งแต่ขั้นตอนของการลงนามและให้สัตยาบันสนธิสัญญาฯ ฐานะของประเทศอิหร่านภายใต้การเป็นภาคี ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงพันธกรณีที่อิหร่านต้องถือปฏิบัติ ตลอดจนสิทธิต่างๆ ที่ได้รับ การศึกษาถึงเรื่องดังกล่าวนับว่ามีความสำคัญ เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหานิวเคลียร์อิหร่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งในหัวข้อดังกล่าวได้แบ่งประเด็นในการพิจารณาดังนี้

3.2.1 ความเป็นมาในการดำเนินการเพื่อเข้าเป็นภาคี

นับตั้งแต่มีการเปิดให้ลงนามสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อิหร่านนับเป็นหนึ่งในกลุ่มรัฐที่ได้ลงนามสนธิสัญญา ตั้งแต่แรกเริ่ม โดยได้ลงนามในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1968 ซึ่งเป็นวันแรกที่ได้เริ่มเปิดให้มีการลงนาม และได้มีการให้สัตยาบันสนธิสัญญาดังกล่าวในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1970 อย่างไรก็ตามสนธิสัญญาดังกล่าวได้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1970 อันสืบเนื่องจากต้องรอให้รัฐที่เก็บรักษาสัตยาบันสารและรัฐรวมกัน 40 รัฐ ให้สัตยาบันครบเสียก่อนสนธิสัญญาจึงจะมีผลใช้บังคับ⁴⁹

3.2.2 การปฏิบัติตามพันธกรณีในฐานะประเทศไม่มีอาวุธนิวเคลียร์

สืบเนื่องจากการที่ประเทศอิหร่านมิได้เป็นรัฐที่มีการผลิตและมีอาวุธนิวเคลียร์หรือวัตถุระเบิดนิวเคลียร์อื่นๆ ก่อนวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1967 ฉะนั้น ภายหลังจากการเข้าเป็นภาคีสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อิหร่านจึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์⁵⁰ โดยมีพันธกรณีที่จะต้องห้ามรับ แสวงหา หรือรับความช่วยเหลือจากรัฐอื่นในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์⁵¹ แต่ขณะเดียวกันอิหร่านก็ยังมีสิทธิในการวิจัยเพื่อพัฒนา ผลิต และใช้พลังงานนิวเคลียร์ได้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ⁵² และเพื่อเป็นหลักประกันว่าอิหร่านในฐานะรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์จะไม่นำสิทธิดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ อิหร่านจึงต้องสร้างหลักประกันขึ้น ทั้งนี้หลักประกันดังกล่าวถูกจัดทำขึ้นในรูปของมาตรการพิทักษ์ความปลอดภัย โดยเป็นความตกลงที่เกิดขึ้นระหว่างสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศกับอิหร่าน เพื่อให้สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศมีอำนาจตรวจตราการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านว่ามีการนำไปใช้ในทางสันติเท่านั้น⁵³

⁴⁹ The Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons 1968, article 9, para. 3.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., article 2.

⁵² Ibid., article 4.

⁵³ Ibid., article 3.

3.2.3 การยอมรับมาตรการพิทักษ์ความปลอดภัยของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ

ภายหลังที่สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์มีผลใช้บังคับ อิหร่านได้เจรจาเพื่อจัดทำความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยกับสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศในเวลาต่อมา และเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1974 เป็นต้นมา⁵⁴

อย่างไรก็ตามแม้ความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยแบบที่อิหร่านใช้อยู่จะเป็นความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยแบบครอบคลุม (Comprehensive Safeguard Agreement) แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์มีความก้าวหน้าไปมาก การตรวจตราโดยอาศัยมาตรการเดิมที่มีอยู่จึงไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดปัญหาการตรวจตรานิวเคลียร์อยู่ในหลายๆ กรณี ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขโดยร่างพิธีสารเพิ่มเติมความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัย (Model Additional Protocol for Safeguard Agreement) ของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ โดยมีการอนุมัติร่างดังกล่าวในวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1997⁵⁵ ซึ่งในส่วนของประเทศอิหร่าน ปัจจุบันได้มีการลงนามในความตกลงฉบับนี้แล้วเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ.2003 แต่ยังมีไม่ได้ให้สัตยาบัน จึงยังไม่สามารถบังคับใช้มาตรการภายใต้พิธีสารดังกล่าวได้

ปัญหาของอิหร่านในกรณีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิทักษ์ความปลอดภัยนี้ จะได้กล่าวถึงต่อไปในส่วนของบทที่ 4 ซึ่งเป็นในส่วนของ การพิจารณานำมาตรการอื่นๆ มาใช้แก้ไข ปัญหาโครงการนิวเคลียร์ในอิหร่าน

3.2.4 การดำเนินการเกี่ยวกับการใช้พลังงานนิวเคลียร์ของประเทศอิหร่านภายใต้สนธิสัญญา

อิหร่านได้ดำเนินโครงการนิวเคลียร์มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1967 โดยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการ

⁵⁴ ดู INFCIRC/214.

⁵⁵ ดู INFCIRC/540.

ปกครอง ค.ศ.1979 สหรัฐอเมริการได้ตัดความสัมพันธ์กับอิหร่าน ส่งผลให้ความช่วยเหลือดังกล่าว สิ้นสุดลง ซึ่งอิหร่านจึงได้หันไปขอความช่วยเหลือจากประเทศที่มีศักยภาพทางนิวเคลียร์เช่น ปากีสถานแทน นอกจากนี้อิหร่านยังได้รับความช่วยเหลือตลอดจนความร่วมมือหลายอย่างจาก จีนและรัสเซีย จากจุดนี้เองที่ทำให้เทคโนโลยีทางนิวเคลียร์ของอิหร่านมีความเจริญก้าวหน้าไป มาก

การดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่า ตลอดระยะเวลาดังกล่าว (ช่วงก่อนปี ค.ศ. 2002) แม้จะไม่พบการละเมิดพันธกรณีสนธิสัญญา ห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจน แต่ก็มีความกังวลว่าอิหร่านได้มีการแอบลักลอบซื้อขายยูเรเนียมบริสุทธิ์อย่างลับๆ กับบางประเทศ

อย่างไรก็ตามปัญหานิวเคลียร์อิหร่านได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดจากแถลงการณ์ของ The National Council of Resistance of Iran ตามที่ได้กล่าวไปในหัวข้อ 3.1.2 (2) ซึ่งกล่าวอ้างว่าอิหร่านปกปิดโครงการนิวเคลียร์โดยไม่ยอมแจ้งถึงกิจกรรมที่อิหร่านดำเนินอยู่ต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ส่งผลให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศร้องขอให้อิหร่านทำการแจ้งข้อมูลทั้งหมดในการดำเนินกิจกรรมในวัฏจักรเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ ตลอดจนอนุญาตให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าตรวจสอบ ซึ่งผลจากการตรวจสอบพบถึงการกระทำที่เป็นการละเมิดพันธกรณีของความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยอยู่หลายเรื่องมาเป็นระยะเวลาานาน

ตามรายงานของคณะกรรมการธิการ โดยผู้อำนวยการสำนักงานพลังงานระหว่างประเทศได้ระบุว่า อิหร่านมิได้ปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยในส่วนของ การรายงานวัตถุนิวเคลียร์ การใช้วัตถุนิวเคลียร์ ตลอดจนการดำเนินการระบวงารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนิวเคลียร์ที่ได้มีการนำเข้า และการแจ้งถึงสถานที่เก็บและที่ตั้งในการแปรรูปวัตถุ นิวเคลียร์ที่ได้มีการนำเข้าต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศอีกด้วย โดยทาง ผู้อำนวยการสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศได้เรียกร้องให้อิหร่านดำเนินการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวโดยเร็ว⁵⁶ ซึ่งภายหลังกอิหร่านก็ได้ดำเนินการแก้ไขตามที่มีการร้องขอ ใดๆก็ตาม

⁵⁶ GOV/2003/63, para. 2.

จากการกระทำของอิหร่านที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาคมโลกในโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่าน จนนำมาซึ่งการเรียกร้องให้อิหร่านยุติโครงการนิวเคลียร์ไว้ชั่วคราวเพื่อให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าตรวจสอบโครงการของอิหร่านว่ามีได้มีการนำไปใช้ในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ทั้งนี้ปรากฏอยู่ในรูปมติของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ, ความตกลงปารีส, และมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะกล่าวต่อไปในบทที่ 4

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านที่ผ่านมา มีการละเมิดพันธกรณีของความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยอยู่หลายประการ ทั้งนี้ความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยถือเป็นหลักประกันความมั่นคงในการใช้พลังงานนิวเคลียร์ตามข้อ 3 ของสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ดังนั้นเมื่อหลักประกันดังกล่าวถูกบั่นทอนลงด้วยการกระทำละเมิดของอิหร่านจึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประชาคมโลกด้วย เพราะหากการกระทำละเมิดของอิหร่านนั้นเป็นการกระทำไปเพื่อพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ตามที่หลายฝ่ายคาดการณ์ไว้แล้วก็จะกลายเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศในอนาคตได้

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศก็ยังไม่อาจสรุปได้ว่าโครงการนิวเคลียร์อิหร่านถูกนำไปใช้พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์หรือไม่ แต่ข้อสังเกตของจากการศึกษาพบว่ากรณีปัญหานิวเคลียร์อิหร่านต้องแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือในด้านการดำเนินโครงการนิวเคลียร์เพื่อสันติอย่างแท้จริง กับกรณีในส่วนที่ได้มีการกระทำละเมิดสนธิสัญญาฯ เพราะแม้อิหร่านจะอ้างว่าดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิวเคลียร์ในทางสันติ แต่ขณะเดียวกันก็ได้มีการกระทำที่เป็นการละเมิดพันธกรณีของสนธิสัญญาฯ ซึ่งทำให้อิหร่านเกิดความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว นอกจากนี้แม้การกระทำของอิหร่านในลักษณะดังกล่าวจะไม่สร้างความเสียหายในตอนนี้ แต่ก็ถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของสนธิสัญญาฯ และทำให้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ไม่ได้รับความเคารพเท่าที่ควรจากประเทศอื่นๆ ตามมาได้

3.2.5 ท่าทีของรัฐบาลอิหร่านต่อสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์

ภายหลังจากที่นายมาห์มูด อาห์มาดีเนจาต (Mahmoud Ahmadinejad) ขึ้นเป็นประธานาธิบดีอิหร่านเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ.2005 จะเห็นได้ว่านโยบายทางด้านการบริหารประเทศนั้นเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่แข็งกร้าวมากขึ้น และมีการประนีประนอมน้อยลง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากนายอาห์มาดีเนจาตเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มแนวความคิดแบบอนุรักษนิยมสุดขั้วซึ่งเป็นผู้พวกเคร่งศาสนา ต่างจากสมัยของนายมูฮัมหมัด คาตานิ (Mohammad Khatami) ที่มีแนวความคิดอยู่ในกลุ่มแบบปฏิรูป หรือที่เรียกว่ากลุ่มนักปฏิบัติ โดยกลุ่มหลังนี้จะมีลักษณะการประนีประนอมและการยอมรับชาติตะวันตกและชาติอื่นๆ ที่มีโซอิสลามพอสมควร ซึ่งทำให้สถานการณ์นิวเคลียร์ในช่วงดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่ตึงเครียดเท่าใดนัก

ท่าทีของรัฐบาลอิหร่านในช่วงก่อนที่นายอาห์มาดีเนจาต จะขึ้นเป็นประธานาธิบดีนั้น แม้อิหร่านจะถูกตรวจพบว่าการละเมิดพันธกรณีสนธิสัญญาฯ แต่ภายหลังก็ได้ให้ความร่วมมือกับทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศอยู่บ้าง และได้มีการทำความตกลงปารีสตลอดจนยอมยุติโครงการนิวเคลียร์ชั่วคราวเพื่อให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าตรวจสอบ รวมไปถึงการลงนามในพิธีสารเพิ่มเติมความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยอีกด้วย แต่ขณะเดียวกันก็ยังย้ำจุดยืนของโครงการนิวเคลียร์อิหร่านว่ามีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติ ซึ่งเป็นสิทธิของอิหร่านภายใต้ความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัย ทั้งนี้ความเห็นของอิหร่านต่อสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์สามารถสรุปได้ดังนี้⁵⁷

- อิหร่านเห็นว่าหลักสำคัญภายใต้สนธิสัญญานี้ประกอบไปด้วย การห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์, การลดอาวุธนิวเคลียร์ และการใช้พลังงานนิวเคลียร์ไปในทางสันติ
- อิหร่านเห็นควรผลักดันให้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ มีความเป็นสากล

⁵⁷ Statement by H.E Dr. Kamal Kharrazi, Minister of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran to the Seventh NPT Review Conference 3 May 2005, New York.

- อิหร่านเรียกร้องให้รัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ควรที่จะต้องให้หลักประกันว่าจะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์โจมตีรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ โดยจัดทำในรูปแบบของตราสารที่มีผลผูกพันตามกฎหมาย
- อิหร่านเห็นถึงความสำคัญในการรับรองและสนับสนุนถึงสิทธิของรัฐภาคีในการพัฒนาเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์เพื่อสันติตามที่ปรากฏอยู่ในข้อ 4 ของสนธิสัญญา ทั้งนี้อิหร่านยอมรับไม่ได้ต่อการจำกัดสิทธิดังกล่าว เพราะอิหร่านถือว่าความคิดดังกล่าวนั้นขัดต่อเจตนารมณ์และหลักการพื้นฐานในเรื่องสิทธิและพันธกรณีภายใต้สนธิสัญญาที่ระบุว่า "ไม่มีส่วนใดในสนธิฉบับนี้ที่จะถูกตีความให้มีผลกระทบต่อสิทธิของรัฐภาคีในการวิจัยพัฒนา ผลิต และใช้พลังงานนิวเคลียร์ไปในทางสันติ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ" พร้อมทั้งยืนยันว่าโครงการนิวเคลียร์อิหร่านนั้นมีไว้ในทางสันติเท่านั้น
- อิหร่านเน้นให้รัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ปฏิบัติตามขั้นตอนที่เป็นรูปธรรม 13 ข้อในการลดและขจัดอาวุธนิวเคลียร์ตามพันธกรณีในข้อ 6 ของสนธิสัญญา
- อิหร่านแสดงความวิตกกังวลต่อประเทศที่มีได้เป็นภาคีสถิติสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ โดยเฉพาะในกรณีของประเทศอิสราเอล

ส่วนท่าทีของรัฐบาลอิหร่านในช่วงที่นายอาห์มาดิเนจาตเป็นประธานาธิบดีนั้น เป็นช่วงคาบเกี่ยวที่มีการเจรจาปัญหานิวเคลียร์อิหร่าน การเปลี่ยนรัฐบาลได้ส่งผลต่อการเจรจา มาก ทั้งนี้เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงคณะผู้เจรจาโครงการนิวเคลียร์สูงสุดของอิหร่านจากนาย ฮัสซัน โรฮานี (Hassan Rohani)⁵⁸ เป็นนายอาลี ลาริจานี (Ali Larijani) โดยในส่วนของนายฮัสซัน โรฮานี นั้นได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากคณะผู้ดูแลทางการต่างประเทศของนายอาห์มาดิเนจาตว่า

⁵⁸ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นผู้แทนของประมุขสูงสุดสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ดูประนีประนอมกับฝ่ายตะวันตกมากเกินไป ประกอบกับเป็นผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลในปัจจุบัน

นอกจากนี้ นายฮาห์มาตีเนจาต ได้มีการประกาศกว้างในเรื่องโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านว่า อิหร่านยอมมีสิทธิที่จะพัฒนานิวเคลียร์ ตราบเท่าที่นิวเคลียร์นั้นใช้เพื่อการผลิตพลังงาน และในวันที่ 8 มกราคม ค.ศ.2006 อิหร่านก็ได้มีการฉีกฉีกของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศที่โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในเมืองนาตันซ์ออก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตนาของรัฐบาลอิหร่านว่าจะกลับมาดำเนินโครงการพัฒนานิวเคลียร์ใหม่อีกครั้งภายหลังจากที่อิหร่านตัดสินใจยุติโครงการนับตั้งแต่วันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.2003⁵⁹ การกระทำดังกล่าวส่งผลให้คณะกรรมการสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศมีมติที่ GOV/2006/14 ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2006 เรียกร้องให้อิหร่านยุติโครงการนิวเคลียร์เต็มรูปแบบอีกครั้งเพื่อให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศตรวจสอบ และร้องขอให้ผู้อำนวยการสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศจัดส่งรายงานและข้อมติต่างๆ ที่ผ่านมาจากอิหร่านต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติรับทราบ ซึ่งทางประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็ได้ประกาศสนับสนุนมติดังกล่าวของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ พร้อมกับร้องขอรายงานเกี่ยวกับการบังคับใช้มติดังกล่าวกับอิหร่านจากผู้อำนวยการสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศด้วย⁶⁰

อย่างไรก็ตาม สถานะการณ์ดังกล่าวก็ยังคงดำเนินต่อไป โครงการนิวเคลียร์อิหร่านเกิดขึ้นภายหลังจากการที่อิหร่านปฏิเสธข้อเสนอที่ทางจีน ฝรั่งเศส เยอรมัน รัสเซีย สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา โดยการสนับสนุนของสหภาพยุโรป เกี่ยวกับการเตรียมแผนระยะยาวว่าด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือกับอิหร่านบนพื้นฐานของการสร้างความเชื่อมั่นต่อโครงการนิวเคลียร์ในทางสันติของอิหร่าน ตลอดจนถึงยังคงเดินหน้าโครงการนิวเคลียร์ต่อไป อันถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความต้องการของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ส่งผลให้กลุ่มประเทศดังกล่าวนำเรื่องขึ้นสู่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เพื่อให้ทางคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติพิจารณาต่อไป ซึ่งในเวลาต่อมาทางคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็ได้

⁵⁹ GOV/2003/75, para. 19.

⁶⁰ Statement by the President of the Security Council (S/PRST/2006/15).

มีการออกข้อมติที่ 1696 (2006) มาเพื่อเรียกร้องให้อิหร่านดำเนินการตามขั้นตอนที่สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศกำหนด ซึ่งหากอิหร่านไม่ยอมปฏิบัติตามก็จะได้มีการลงโทษภายใต้มาตรการในข้อ 41 ของกฎบัตรสหประชาชาติต่อไป แต่ข้อมติดังกล่าวที่ออกมาก็ไม่ได้สร้างความวิตกให้กับอิหร่านแต่อย่างใด และนำมาซึ่งการออกข้อมติของสหประชาชาติที่ 1737 เพื่อลงโทษอิหร่านจากการเพิกเฉยข้อมติของสหประชาชาติในฉบับแรก

จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าอิหร่านภายหลังจากที่นายอาห์มาดิเนจาต เป็นประธานาธิบดีนั้นได้มีผลทำให้ปัญหานิวเคลียร์อิหร่านเข้าสู่ขั้นวิกฤต ทั้งนี้เห็นได้จากคำกล่าวของนายฮัสซัน โรฮานี ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์คณะผู้เจรจาโครงการนิวเคลียร์สูงสุดของอิหร่านในการเจรจากับชาติตะวันตกว่าควรจะต้องใช้เหตุผลในการพิจารณามากกว่าการใช้อารมณ์ อย่างไรก็ตามด้วยสาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ ส่งผลกระทบให้การดำเนินนโยบายด้านนิวเคลียร์และวิธีการนั้นเปลี่ยนแปลงไป แม้บางเรื่องจะประสบความสำเร็จ แต่อิหร่านยังคงต้องตกอยู่ในสถานการณ์ถูกกดดันอย่างหนักต่อไป⁶¹ จากการพิจารณาสถานการณ์ของรัฐบาลชุดปัจจุบันของอิหร่าน สามารถสรุปท่าทีของรัฐบาลที่มีต่อสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ได้ดังนี้

- ในสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อิหร่านให้ความสำคัญต่อสิทธิในการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์เพื่อสันติ ตามข้อ 4 ของสนธิสัญญามากที่สุด ทั้งนี้เห็นได้จากการกล่าวสุนทรพจน์ของนายอาห์มาดิเนจาต ณ การประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติในครั้งที่ 61 ซึ่งได้มีการระบุว่าอิหร่านถูกขัดขวางมิให้ใช้สิทธิของตนในฐานะภาคีของสนธิสัญญานี้

⁶¹ Chen Kene, "Nuclear Decision Making in Iran: A Rare Glimpse" in Middle East Brief, Crown Center for Middle East Studies, Brandeis University, p.1. [Online] Available from: <http://www.brandeis.edu/centers/crown> [2006, May 4]

- อิหร่านได้อ้างถึงสิทธิของตนในการได้รับความช่วยเหลือทางด้านนิวเคลียร์ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 4 วรรค 2 ของสนธิสัญญา⁶²
- อิหร่านเห็นว่าในภูมิภาคตะวันออกกลางควรที่จะจัดตั้งเป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่การลดอาวุธนิวเคลียร์อันเป็นพันธกรณีที่ปรากฏอยู่ในข้อ 6 ของสนธิสัญญา⁶³
- อิหร่านเห็นว่าควรมีการเรียกร้องให้รัฐที่ยังมิได้เป็นภาคีสถิตินิวเคลียร์ห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ เร่งลงนามเข้าเป็นภาคี⁶⁴

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าแม้ท่าทีประนีประนอมในการเจรจาปัญหานิวเคลียร์จะต่างกัน แต่ไม่ว่าในรัฐบาลสมัยใดต่างก็มุ่งรักษาสันติภาพของประเทศไทยในการใช้และวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีทางนิวเคลียร์เพื่อสันติด้วยกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามท่าทีของรัฐบาลปัจจุบันได้สร้างความวิตกต่อประชาคมโลกมากเนื่องจากว่าอิหร่านไม่มีท่าทีที่จะอ่อนข้อให้ทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศเข้าตรวจสอบตามข้อมติของสหประชาชาติแต่อย่างใด พร้อมกับยังคงเดินหน้าเสริมสมรรถนะยูเรเนียมต่อไป เนื่องจากอิหร่านมองว่าทางฝ่ายจีน และรัสเซีย ซึ่งเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ไม่ต้องการให้มีการใช้มาตรการที่รุนแรงกับอิหร่านเท่าไรนัก ทั้งนี้เป็นเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนที่ได้รับจากอิหร่าน โดยเฉพาะกรณีของน้ำมันที่จีนต้องมีการนำเข้ามาจากอิหร่าน ขณะที่รัสเซียเองก็ต้องการที่จะขายเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์และอาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ ให้กับอิหร่านเช่นกัน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าอิหร่านจะถูกบีบบังคับอย่างไรจากประชาคมโลก อิหร่านก็ยังยืนยันว่าจะไม่ถอนตัวออกจากการเป็นภาคีสถิตินิวเคลียร์ห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพร้อมที่จะเจรจากับทุกฝ่ายหากฝ่ายที่เจรจาด้วยไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับภารกิจด้านสิทธิของอิหร่านในการพัฒนานิวเคลียร์ที่อิหร่านมีอยู่ภายใต้สนธิสัญญา การแสดงท่าทีของอิหร่านในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าอิหร่านก็ยัง

⁶² Response of the Islamic Republic of Iran to the package presented on 6 June 2006 (S/2006/521).

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

พร้อมร่วมมือกับประชาคมโลกในการคลี่คลายวิกฤตดังกล่าวภายใต้กรอบและกฎกติกาของกฎหมายระหว่างประเทศอยู่

3.3 ประสิทธิภาพของมาตรการภายใต้สนธิสัญญา

ภายหลังจากที่ได้ศึกษาถึงการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่าน ตลอดจนพันธกรณีที่มีอิหร่านถือปฏิบัติภายใต้สนธิสัญญาไปแล้ว ดังนั้นเพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาถึงข้อบกพร่องที่มีอยู่ในสนธิสัญญาฯ ในลำดับถัดไปจึงเป็นการประเมินประสิทธิภาพของมาตรการภายใต้สนธิสัญญาออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.3.1 การบังคับใช้มาตรการและบทลงโทษกรณีละเมิดพันธกรณีของสนธิสัญญา

จากปัญหานิวเคลียร์ที่เกิดขึ้น ภายหลังจากมีการตรวจพบว่าอิหร่านนำเข้ายูเรเนียมบริสุทธิ์เป็นจำนวนมากโดยไม่แจ้งให้สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศทราบ ในกรณีนี้ต้องถือว่าอิหร่านได้กระทำละเมิดสนธิสัญญาในส่วนของความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยที่ทำให้กับสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศแล้ว และสมควรที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตามจากการพิจารณาข้อเท็จจริงที่ผ่านมาทางสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศก็ได้มีบทลงโทษใดต่อการกระทำดังกล่าว เพียงแต่ร้องขอให้อิหร่านยุติโครงการนิวเคลียร์ไว้ชั่วคราวเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบเท่านั้น

ในส่วนของ การตรวจสอบแม้อิหร่านจะได้อนุญาตให้มีการเข้าไปตรวจสอบได้ แต่ก็เป็นเพียงการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการเข้าตรวจสอบเฉพาะบางจุดเท่านั้น เนื่องจากว่าสถานที่บางแห่งที่เจ้าหน้าที่ต้องการเข้าไปตรวจสอบนั้นไม่อยู่ในขอบอำนาจของความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัย

อย่างไรก็ตาม แม้ภายหลังจากอิหร่านได้ลงนามพิธีสารเพิ่มเติมไปแล้วพร้อมทั้งรับรองว่าจะนำมาตรการภายใต้พิธีสารมาใช้บังคับช่วงที่รอการให้สัตยาบันอยู่นั้นก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติอิหร่านกลับปฏิเสธการเข้าตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้การตรวจสอบโครงการนิวเคลียร์อิหร่านนั้นไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร นอกจากนี้ภายหลังจากนายอาห์มาดิเนจาดีเป็นประธานาธิบดี ก็ยังประกาศเดินหน้าโครงการนิวเคลียร์ในส่วนเดิมที่ได้มีการยุติเอาไว้โดยไม่ฟังคำ

ทัดทานจากประชาคมโลก และแม้ต่อมาสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศจะได้มีมติออกตามาอีกหลายฉบับ ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จนในที่สุดทางคณะกรรมการสำนักงานพลังงานระหว่างประเทศจึงได้มีการลงมติให้เสนอเรื่องนิวเคลียร์อิหร่านขึ้นสู่การพิจารณาของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ทั้งนี้จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาข้างต้น ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันได้อย่างชัดเจนถึงประสิทธิภาพของมาตรการภายใต้ความตกลงที่ขาดบทลงโทษที่เด็ดขาด⁶⁵ เมื่อมีการละเมิดพันธกรณีเกิดขึ้นอันเป็นการแสดงให้เห็นว่าพันธกรณีในสนธิสัญญาไม่ได้รับการเคารพเท่าที่ควร และอาจเป็นการส่งเสริมให้รัฐอื่นหันไปเอาแบบอย่างอิหร่านได้

3.3.2 การอนุญาตให้มีการนำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้ในทางสันติ

การอนุญาตให้นำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้ในทางสันติถือเป็นสิทธิของรัฐภาคีที่ไม่อาจก้าวล่วงได้ (Inalienable Right)⁶⁶ อย่างไรก็ตามสิทธิที่รัฐภาคีได้รับนี้ก็อาจถูกนำไปใช้ในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้ในขณะเดียวกัน ซึ่งถือเป็นช่องว่างของสนธิสัญญาที่จำเป็นต้องพิจารณามาตรการต่างๆ มารองรับ เพราะภายใต้สนธิสัญญามีได้มีการกล่าวลงไปในเรื่องละเอียดของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไว้ ซึ่งในบางครั้งกิจกรรมบางอย่างที่ใช้ในทางสันติก็สามารถนำไปใช้สนับสนุนการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้เช่นกัน ดังกรณีของการเสริมสมรรถนะยูเรเนียมและการแปรสภาพเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ เป็นต้น

การนำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในกรณีการนำไปใช้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าหรือเพื่อการวิจัยและพัฒนา นั้น สิ่งสำคัญในการดำเนินกิจกรรมก็คือ ต้นกำเนิดพลังงานในเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ในโรงไฟฟ้านิวเคลียร์หรือเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อ

⁶⁵ อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าตามอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่นๆ ปัญหาเรื่องบทลงโทษ หรือกลไกต่างๆ ภายในอนุสัญญาก็สามารถใช้ได้แค่ระดับหนึ่งเท่านั้น และจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงมาตรการและกลไกเสริมอื่นๆ มาใช้ควบคู่กับอนุสัญญา เช่นเดียวกับกรณีของสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะมีการนำมาพิจารณาเมื่อถึงบทที่ 4

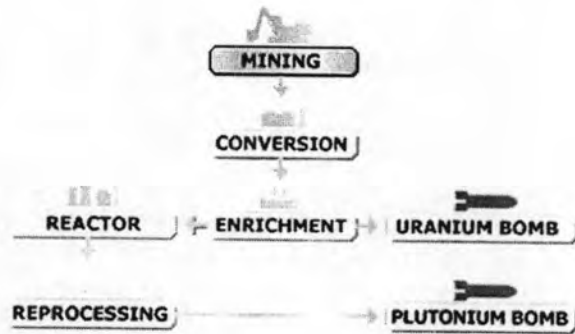
⁶⁶ สิทธิดังกล่าวได้แก่ สิทธิในการวิจัยและพัฒนา, สิทธิในการผลิต และสิทธิในการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติ (ปรากฏตามข้อ 4 ของสนธิสัญญา)

การวิจัย ทั้งนี้กระบวนการที่ได้มาซึ่งเชื้อเพลิงดังกล่าวจำเป็นต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากการทำเหมืองยูเรเนียม (Mining & Milling) → การเปลี่ยนรูปยูเรเนียม (Conversion) → การเสริมสมรรถนะยูเรเนียม (Enrichment) → การปรับแต่งเป็นแท่งเชื้อเพลิง (Fuel Fabrication) ซึ่งหลังจากนำไปผ่านกระบวนการกลายเป็นแท่งเชื้อเพลิงแล้ว จึงสามารถนำไปใช้ในเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ได้ นอกจากนี้ภายหลังจากการนำแท่งเชื้อเพลิงไปใช้แล้ว เชื้อเพลิงดังกล่าวจะถือว่าเป็นเชื้อเพลิงใช้แล้ว ซึ่งจะต้องนำไปผ่านกระบวนการขั้นต่อไป โดยการนำไปเก็บไว้ชั่วคราว การแปรสภาพเชื้อเพลิงที่ใช้แล้วเพื่อนำกลับมาใช้เป็นเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ใหม่ (Reprocessing) รวมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับกากกัมมันตรังสี และการเลิกดำเนินการ ซึ่งขั้นตอนที่กล่าวมาทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเชื้อเพลิงนิวเคลียร์นั้น เรียกกันว่า “วัฏจักรเชื้อเพลิงนิวเคลียร์” (Nuclear Fuel Cycle)⁶⁷ ทั้งนี้การดำเนินกระบวนการเกี่ยวกับวัฏจักรเชื้อเพลิงนี้ถือว่าสำคัญต่อรัฐทุกรัฐที่ดำเนินกิจกรรมนิวเคลียร์เพื่อสันติ และถือเป็นสิทธิที่ไม่อาจถูกก้าวล่วงได้⁶⁸

⁶⁷ ปรีชา การสุทธิ, และวิฑิต เกษคุปต์, มารู้จักเชื้อเพลิงนิวเคลียร์กันเถอะ, กรุงเทพมหานคร: สยามคมนิวเคลียร์แห่งประเทศไทย, หน้า 13.

⁶⁸ ... the Conference confirms that each country's choices and decision in the field of peaceful uses of nuclear energy should be respected without jeopardizing its policies or international cooperation agreements and arrangements for peaceful uses of nuclear energy and its fuel-cycle policies. (Review of the operation of the Treaty, taking into account the decisions and the resolution adopted by the 1995 Review and Extension Conference, Article IV and sixth and seventh preambular paragraphs, para. 2)

ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฏจักรเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ (Nuclear Fuel Cycle)
กับการนำไปใช้พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์⁶⁹

อย่างไรก็ตามการดำเนินการกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรเชื้อเพลิงนั้น จุดที่เป็นปัญหาโดยเฉพาะในกรณีของอิหร่านนั้นพอสรุปได้ดังนี้

- การเสริมสมรรถนะ เนื่องจากอิหร่านต้องการผลิตเชื้อเพลิงยูเรเนียมเพื่อใช้ในโรงไฟฟ้านิวเคลียร์จึงได้มีการสร้างโรงเสริมสมรรถนะยูเรเนียมขึ้น ซึ่งในปัจจุบันได้มีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้วแต่เป็นการเสริมสมรรถนะในระดับต่ำ คือประมาณร้อยละ 3.5 อย่างไรก็ตามหลายประเทศก็เกรงกันว่าเมื่ออิหร่านเสริมสมรรถนะได้ถึงระดับนี้ก็อาจจะนำไปสู่การเสริมสมรรถนะยูเรเนียมได้ถึงในระดับที่ใช้ในระเบิดนิวเคลียร์ คือร้อยละ 95 ได้
- การแปรสภาพเชื้อเพลิงที่ใช้แล้ว ก็เป็นกระบวนการที่อาจนำไปสู่การผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้เช่นกัน เนื่องจากในแท่งเชื้อเพลิงที่มีการนำไปใช้แล้วนั้นจะเกิดพลูโตเนียมขึ้นมา ซึ่งพลูโตเนียมที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับระเบิดนิวเคลียร์ได้ ทั้งนี้การนำพลูโตเนียมออกมานั้นเกิดจากการนำแท่งเชื้อเพลิงที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการที่โรงแปรสภาพเชื้อเพลิง (Reprocessing Plant) ซึ่ง

⁶⁹ Nuclear Fuel Cycle. [Online] Available from: http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/world/2003/nuclear_fuel_cycle/mining/default.stm [2006, January 12]

ตามปกติโรงแปรรูปเชื้อเพลิงนั้นมีขึ้นเพื่อคัดแยกเอายูเรเนียมและพลูโตเนียมออกมาเพื่อนำกลับไปใช้ใหม่⁷⁰ ดังนั้นจึงมีการเกรงกันว่าอิหร่านอาจอาศัยพลูโตเนียมที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวไปใช้ในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้

ด้วยเหตุดังกล่าว ส่งผลให้นานาประเทศต่างต้องการให้มีการจำกัดการดำเนินกิจกรรมนิวเคลียร์ของอิหร่านในส่วนของ การเสริมสมรรถนะยูเรเนียมและการแปรรูปเชื้อเพลิงที่ใช้แล้ว โดยจะเห็นได้จากข้อเสนอของทางจีน ฝรั่งเศส เยอรมัน รัสเซีย สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา โดยการสนับสนุนของผู้แทนสูงสุดของสหภาพยุโรป ที่เสนอให้อิหร่านยุติโครงการในส่วนดังกล่าวแล้วให้หลักประกันแก่อิหร่านว่าจะให้ทางรัสเซียจัดให้บริการเสริมสมรรถนะแก่อิหร่าน รวมไปถึงการนำเชื้อเพลิงที่ใช้แล้วกลับไปแปรรูปยังประเทศรัสเซีย ตลอดจนเสนอความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ แก่อิหร่านเป็นการตอบแทน แต่ทางอิหร่านก็ให้การปฏิเสธ และย้ำว่าอิหร่านมีสิทธิที่จะดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เนื่องจากเป็นการนำไปใช้ในกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในทางสันติ และไม่มีผู้ใดสามารถจำกัดสิทธิที่อิหร่านพึงได้รับได้ จากจุดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าข้อความที่ระบุภายใต้ข้อ 4 ที่ว่า “การวิจัยและพัฒนา การผลิต การใช้พลังงานนิวเคลียร์ที่มีวัตถุประสงค์ในทางสันติ” นั้นมีความหมายที่กว้างเกินไป ส่งผลให้อาจมีการนำไปใช้อ้างในกิจกรรมที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาได้

อย่างไรก็ตามการไปจำกัดสิทธิการใช้พลังงานนิวเคลียร์ของอิหร่านในลักษณะดังกล่าวโดยตรงเลยนั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจกระทำได้ เพราะจะเป็นการขัดต่อข้อกำหนดภายใต้สนธิสัญญา ดังนั้นหนทางที่จะแก้ไขในกรณีดังกล่าวก็จำเป็นที่จะต้องพิจารณานำตราสารอื่นๆ เข้ามาควบคุมการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ประกอบกัน

3.3.3 การตรวจตราอาวุธนิวเคลียร์ภายในประเทศอิหร่าน

ในการตรวจตราอาวุธนิวเคลียร์ของอิหร่านจากการพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นพบได้ถึงอุปสรรคหลายประการในการเข้าตรวจตรา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเข้าตรวจสอบยัง

⁷⁰ วิทิต เกษคุปต์, เชื้อเพลิงนิวเคลียร์, นิวเคลียร์ปริทัศน์, ปีที่ 16 เล่มที่ 2 (มกราคม – มีนาคม 2546):

สถานที่ที่ทางอิหร่านมิได้แจ้งไว้ในรายงาน, ปัญหาการขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนิวเคลียร์, ปัญหาของวัตถุนิวเคลียร์ที่ไม่จำเป็นต้องแจ้ง, ปัญหาการนำเข้าอุปกรณ์และวัตถุอื่นๆ ที่ไม่อยู่ในข่ายที่ต้องแจ้งตามความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัย และปัญหาการออกหนังสือเดินทางให้แก่ผู้ตรวจสอบของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ เป็นต้น⁷¹ ซึ่งปัญหาที่กล่าวไปนั้นทำให้การตรวจสอบของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกกิจกรรมนิวเคลียร์ที่อิหร่านดำเนินการอยู่ ส่งผลให้อาจถูกใช้เป็นช่องทางในการลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้

3.3.4 การนำหลักสุจริตมาใช้ในการเจรจาเพื่อนำไปสู่การควบคุมและลดอาวุธนิวเคลียร์ภายใต้สนธิสัญญา

ในการปฏิบัติของอิหร่านภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ พันธกรณีที่สำคัญอีกประการของอิหร่านคือการนำหลักสุจริตไปใช้ในการเจรจาเพื่อจัดทำความตกลงที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและลดอาวุธ⁷² ทั้งนี้เรื่องดังกล่าวได้รับการยืนยันจากความเห็นของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเรื่อง "Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons" ที่ระบุว่า เป็นพันธกรณีของทุกรัฐที่จะต้องปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกรณีที่อิหร่านได้ลงนามในความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยไปแล้วแต่กลับกระทำการที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของความตกลงในช่วงเวลาที่ผ่านมามาแสดงให้เห็นว่าอิหร่านมิได้ให้ความสำคัญต่อหลักการของสนธิสัญญาในเรื่องนี้เลย

จากที่ศึกษามาทั้งหมดในบทที่ 3 นี้ จะเห็นได้ถึงภาพรวมในการดำเนินกิจกรรมนิวเคลียร์ของอิหร่านว่ามีศักยภาพในการดำเนินโครงการนิวเคลียร์ได้ครบวงจร (Nuclear Fuel Cycle) อันถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีในขั้นสูง ซึ่งอิหร่านอาจนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ไปใช้พัฒนาเทคโนโลยีด้านอาวุธนิวเคลียร์ได้ในขณะเดียวกัน เพราะจากการศึกษาถึงพฤติกรรมอิหร่านที่ผ่านมา พบได้ถึงการละเมิดความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยอยู่หลายประการตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น ซึ่งแม้

⁷¹ ในส่วนรายละเอียดของเรื่องดังกล่าว เนื่องจากเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจากความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัย ดังนั้นจึงขอให้นำกล่าวไว้ในบทที่ 4 ภายใต้หัวข้อ 4.1.1 เรื่องความตกลงพิทักษ์ความปลอดภัยระหว่างประเทศอิหร่านกับสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ในหัวข้อย่อยเรื่องผลกระทบของความตกลง

⁷² Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, article 6.

ภายหลังจะได้มีการเข้าไปตรวจสอบโครงการนิวเคลียร์ภายในอิหร่าน แต่ยังไม่อาจยืนยันได้ว่าอิหร่านมิได้ลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรจากอิหร่านและอำนาจในการเข้าตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ความคลุมเครือดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาคมโลกเป็นอย่างมากด้วยเกรงว่าอิหร่านอาจกำลังลักลอบพัฒนาโครงการอาวุธนิวเคลียร์โดยอ้างสิทธิในการดำเนินโครงการนิวเคลียร์เพื่อสันติเป็นเครื่องบังหน้า

โดยสรุปจากการศึกษาข้อเท็จจริงโครงการนิวเคลียร์อิหร่านในบทนี้ประกอบกับการพิจารณามาตรการภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพของสนธิสัญญาที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นกรณีการบังคับใช้มาตรการและบทลงโทษกรณีที่อิหร่านละเมิดพันธกรณีของสนธิสัญญา, ขอบเขตของการนำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้ในทางสันติ, ปัญหาการตรวจตราที่ไม่ครอบคลุม เป็นต้น ซึ่งบทสรุปที่ได้จากการศึกษาในบทนี้สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหานิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นในกรณีของอิหร่านไม่สามารถที่จะอาศัยมาตรการภายใต้สนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ได้เพียงอย่างเดียว และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาตราการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่จะได้มีการศึกษาในบทถัดไป